

מבט על, גיליון 569, 6 ביולי 2014

אתגר החמאס – מה נכון לעשות

קובי מיכאל ואודי דקל

רקע

חטיפת שלושת הנערים ורציחתם החזיר לראש סדר היום הציבורי את נושא הטרור הפלסטיני והאיום הצבאי מרצועת עזה. כתוצאה מכך עולה בתוקף התביעה לשינוי התפישה האסטרטגית כלפי חמאס ובעניין ההתמודדות עם הטרור והאלימות, הן באזור יהודה ושומרון (איו"ש) והן ברצועת עזה. ממשלת ישראל מינפה את אירוע החטיפה, כדי להבהיר לציבור בישראל ולקהילה הבינלאומית, שחמאס הוא ארגון טרור ושאינו מקום לסובלנות ולמתנות כלפי ארגון היברידי, המשחק גם במגרש הפוליטי וגם במגרש הטרור ומחזיק זרוע צבאית טרוריסטית עצמאית. לפיכך, הצביעה ממשלת ישראל על הפיוס הפנים פלסטיני כמהלך של הכשר לטרור ולשיח ההסתה והשנאה. לכן הציבה ממשלת ישראל יעד מדיני – להביא לפירוק האחדות והפיוס הפנים פלסטיני, ויעד צבאי – לפגוע קשה בחמאס ובתשתיותיו, לפחות באזור יהודה ושומרון.

מאבק נגד חמאס ביהודה ושומרון

רצח שלושה הנערים נתפס כאירוע טרור חמור ביותר, אשר חשף את התבססות תשתית חמאס ביהודה ושומרון – הן זו האזרחית, הן זו של הטרור והן זו הפוליטית. האירוע העניק לישראל לגיטימציה מוגבלת בזמן לפעילות נמרצת לפירוק תשתיות אלו, במהלך החיפוש אחרי החטופים והחוטפים. הקהילה הבינלאומית, למרות עמדתה הדואלית – מחד, הזדהות עם הכאב הישראלי ומאידך, תביעה מישראל שלא להרחיב את פעילותה ולא לפגוע בלא מעורבים – השלימה עם מהלכי ישראל.

כל הסימנים והממצאים מעידים על כך, שהחטיפה בוצעה על ידי חולייה המשויכת לחמאס. עם זאת, אין עדות לכך שהוראת הפיגוע ירדה לרמת הפעילים מהנהגת חמאס (בעזה), ביהודה ושומרון (וכן בחוץ), או שעיתוי החטיפה נקבע בכוונה תחילה על ידי הנהגת חמאס, הצבאית או המדינית. עד כה, חמאס לא קיבלה אחריות על הפיגוע, מה שעלול להקשות על ישראל להשיג לגיטימציה בינלאומית ולצמצם את חופש הפעולה לפגיעה קשה בתשתיות התנועה, מנהיגיה ופעיליה גם ברצועת עזה.

לחמאס ביהודה ושומרון מגבלות בהוצאת פיגועי טרור, בשל הנוכחות הצבאית המשמעותית של כוחות צה"ל במרחב, לצד פעילות מנגנוני הביטחון של הרשות נגד פעילי טרור של חמאס – כך היה לפחות עד להסכם הפיוס. בנוסף, השפעת חמאס עזה ביהודה ושומרון מצומצמת בשל הבידול בין הגזרות. בלב התפישה המבצעית של ישראל להתמודדות עם הטרור, ניצב הרעיון של פעולה רציפה לפירוק תשתיות הטרור, כדי למנוע את בניית היכולות וההתארגנויות לביצוע פיגועי טרור. במסגרת זו, אין שום מניעה מדינית, או מבצעית, לרדוף את פעילי הטרור של חמאס, לפרק את תאיו ומפקדותיו, להצר את פעילותו האזרחית, הכלכלית והחברתית, בעיקר זו של ה"דעווה". כל זאת, באופן רציף ללא פשרות וללא מגבלות.

העובדה שלאחר החטיפה נעצרו מאות פעילי חמאס ונעשה טיפול ממוקד במשרדיו ובמוסדות ה"דעווה", מעידה על כך שמסיבות שלא נחשפו ולא הובהרו עד כה, הפחיתה מערכת הביטחון של ישראל את הלחץ על חמאס ביהודה ושומרון ואפשרה בניית תאי טרור ושיקום תשתיות טרור ומוסדות התומכים בטרור. אם פעילי חמאס בגזרה היו נעצרים ונחקרים טרם החטיפה, אולי התוצאה הייתה שונה.

ראש הממשלה בנאום במכון למחקרי ביטחון לאומי הדגיש, כי ישראל לא תוותר על נוכחותה ושליטתה הביטחונית ביהודה ושומרון, גם בעידן של הסדר מדיני עם הפלסטינים. כמו כן, ישראל מאמינה, כי דווקא נוכחותה הצבאית ביהודה ושומרון ומאמץ רצוף לפרוק תשתיות חמאס, מחזקים את הרשות הפלסטינית בהנהגת עבאס, מונעים הסתננות של גורמי ג'יהאד טרוריסטיים ומאפשרים כר נרחב לשיתוף פעולה ביטחוני ולתמיכה ברשות הפלסטינית.

מה נכון לעשות מול חמאס בעזה?

חמאס בעזה נמצא בנקודת שפל: המשטר החדש במצרים מפגין יחס שלילי כלפיו, איראן הפנתה גבה אליו ועסוקה בסוריה ובעיראק, תמיכתה של תורכיה מוגבלת ומצוקת תושבי הרצועה אך גוברת. הברחות אמצעי הלחימה כמעט נפסקו, למרות שחמאס השכילה להקים תשתית לייצור רקטות ארוכות טווח, עם רדיוס פעולה המאפשר פגיעה באזור גוש דן.

במקביל להיחלשות חמאס התחזק ברצועה הג'יהאד האסלאמי, סדר הכוח שלו גדל, והוא מצויד במערך רקטות לטווח בינוני – 40-70 ק"מ. הג'יהאד האסלאמי הפך לגורם המאתגר את שליטת חמאס ברצועה, בשל סדר היום הקיצוני שלו, היעדר אחריות ומחויבות כלפי תושבי הרצועה ושיתופי הפעולה שלו עם גורמי ג'יהאד עולמי קיצוניים עוד יותר.

מאז השתלטות חמאס על הרצועה לפני שבע שנים, ישראל התלבטה בין שלוש חלופות להתמודדות עם חמאס ברצועה והן: (1) השלמה עם שלטון חמאס ברצועה וסימונו ככתובת האחראית לכל פעילות טרור המשוגרת משטח הרצועה. (2) פעולה ממושכת להחלשת שלטון חמאס ויכולותיו ברצועה, עד למצב בו הרשות הפלסטינית תוכל להחזיר את שליטתה לשטחי הרצועה. (3) מבצע צבאי רחב היקף להפלת שלטון חמאס ברצועה, השמדת יכולותיו האסטרטגיות (טילים ורקטות לטווח בינוני וארוך), פגיעה ומעצר מנהיגיו ופעילי טרור.

עד כה בחרה ממשלת ישראל בשילוב של החלופה של החלשת חמאס ובידודו יחד עם סימונו ככתובת האחראית ברצועה. במסגרת תפישה זו, ממשלת ישראל נמנעה מלהנחות את צה"ל למבצע צבאי, אלא אם המציאות חייבה זאת, כמו רצף של מטחי רקטות עם פגיעות בעורף ישראל. מבצעים אלו הוגבלו ביעדם והתמקדו בפגיעה בתשתיות חמאס וביכולותיו, זאת, לשם שיקום ההרתעה, להשגת רגיעה ממושכת ולכינון כללי משחק נוחים לישראל, בדרך כלל בסיוע תווך מצרי. מבצע מעין זה יכול להתמקד במערכה באש לפגיעה ביכולות חמאס ובפעיליו המשתתפים בשיגורי רקטות וירי מרגמות לעבר ישראל לצד סיכול ממוקד של מפקדים ובכירים בתנועה. במקביל, נדרשת תמיכה הומניטרית בתושבי הרצועה.

ההשלמה בגזרת עזה והימשכות מטחי רקטות ופגזי מרגמה לעבר ישראל, מעל לשבוע ימים, מעלה לדיון בחינת חלופות נוספות לישראל כלהלן:

התמקדות ביכולות הייצור והשיגור לעומק ישראל. לאור היחלשות חמאס ועצירת הברחות אמצעי הלחימה מסיני על ידי הצבא המצרי, עולה הזדמנות לפירוק יכולות השיגור האסטרטגיות של חמאס והג'יהאד האסלאמי, הכרוכה בתמרון יבשתי של הכנסת כוחות קרקעיים לעומק הרצועה, כולל לשטחים בנויים. זאת, במטרה לחשוף ולפרק את מערכי האש ארוכי הטווח, להשמיד את תשתית הייצור של הרקטות ברצועה ופגיעה בשרשרת השיגור לעבר ישראל. מבצע מסוג זה אינו מחייב שהות ממושכת של כוחות צה"ל בשטח הרצועה.

אופציית מיטוט שלטון חמאס ברצועה, מחייבת בחינת כל ההשלכות, למהלך מסוג זה. בין השאלות שעולות: מי ימלא את החלל שיווצר וזאת, בשל הערכה, כי לרשות הפלסטינית אין את היכולת להשתלט על הרצועה וספק רב אם עבאס מוכן לקבל את השליטה על הרצועה באמצעות "הכידונים" של צה"ל. קיים רעיון של הכנסת שלטון חליפי לרצועה (דחלאן?) במעורבות המצרים. תכנית זו מחייבת תאום הדוק עם המצרים וזוהי מחייבת את נכונותם לקבל אחריות ולספק ערבויות לעתיד עזה. ניסיון העבר מלמד כי קיימת סבירות קלושה בלבד לכך שהמצרים יסכימו להיות שחקן עיקרי ביישום חלופה זו. בהיעדר אלטרנטיבה לשלטון חמאס, גובר הסיכון שלחלל יחדיו גורמים ג'יהאדיסטיים קיצוניים ושכרה של ישראל יצא בהפסדה – היווצרות מציאות אף גרועה יותר מהנוכחית. התוצאה הצפויה תחייב נוכחות ממושכת של צה"ל בשטחי הרצועה ואחריות ישראל לצרכי החיים של מעל ל-1.5 מיליון איש ברצועה.

המצדדים בחלופת מיטוט שלטון חמאס ברצועה חייבים לשקול גם את המשמעותיות הבאות: (1) גיוס נרחב של מילואים בסדר גודל של מספר אוגדות לשם הפעילות המבצעית ברצועה ולתגבור ההגנה בשאר הגזרות; (2) הכנסה של המשק למצב חירום; (3) מאמץ צבאי בשלבים, לטיהור תשתיות הטרור ולסיכול טרור, אשר עשוי להימשך כחצי שנה ולגרום לעיכוב הצמיחה במשק לתקופה זו; (4) פגיעה קשה בשגרת החיים בעורף, מתל אביב ודרומה, וכן חשש למספר גבוה של נפגעים. כל אלו יידרשו הקצאה תקציבית המוערכת בכ-15 מיליארד שקל.

לפיכך, מומלץ על יעד אסטרטגי צנוע ובר השגה ועיקרו המשך בידוד והחלשת חמאס וזאת בשיתוף פעולה עם המצרים. אם חמאס ימשיך לשגר, או לאפשר שיגורים מהרצועה, תרחיב ישראל את הפעילות הצבאית לפגיעה קשה ביכולות השיגור של חמאס, בדגש על הטווח הבינוני והארוך, כמו גם פגיעה בפעיליו, באמצעות תקיפות מדויקות ופשיטות קרקעיות ממוקדות ומוגבלות. הדגש הוא בחיזוק ההרתעה ופגיעה קשה בזרוע הצבאית של חמאס וביכולות הפגיעה בישראל, מבלי לכבוש את הרצועה, ומבלי להציב את פירוק חמאס כיעד העל.